

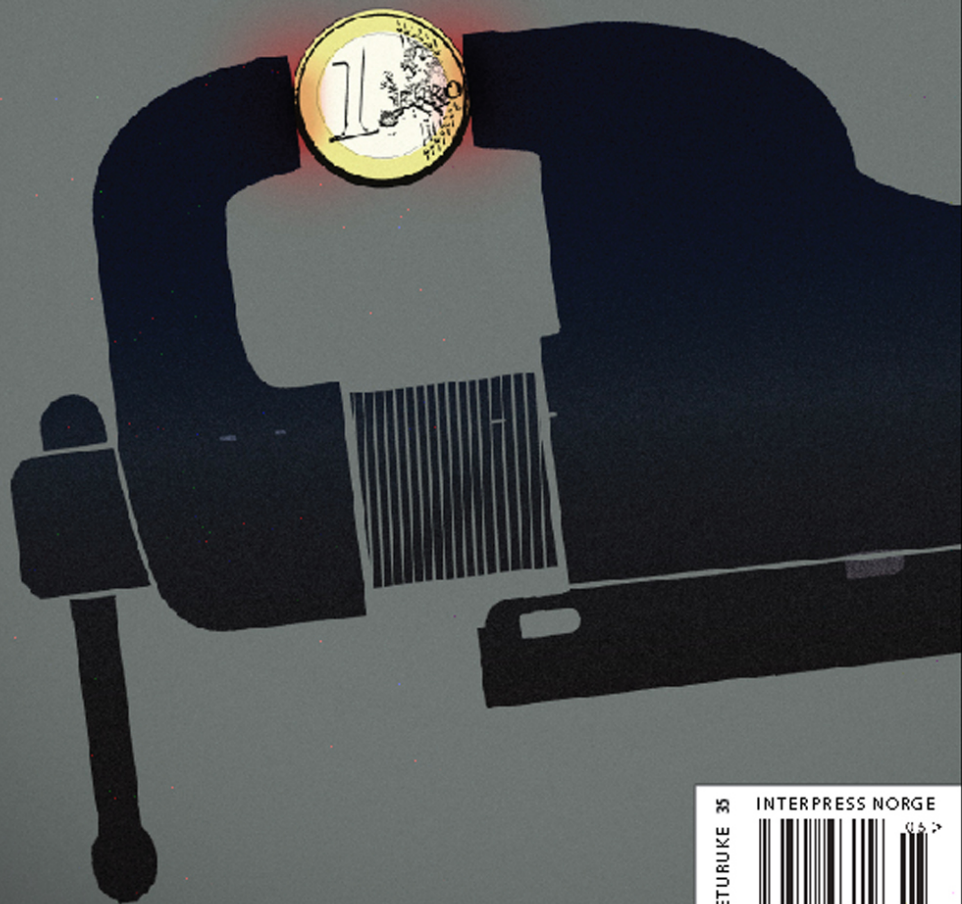
Nei til EUs skriftserie

vett

Nr. 2 • Juli 2011 • Kr 40,-

Eurokrisen

- Hva gjør EU?

RETURUKE 35

INTERPRESS NORGE

Morten Harper (red.)

Eurokrisen

- Hva gjør EU?

Nei til EUs skriftserie VETT nr. 2 2011

Hefter i skriftserien VETT

1-2011: Morten Harper (red.): *Nordområdenes geopolitikk*

3-2010: Jens Kihl (red.): *Kommunalpolitikk og EU*

2-2010: *EU-guiden* (spesialutgave)

1-2010: Morten Harper: *Stadig tettere union*

4-2009: Marte Nilssen (red.): *Finanskrisen og EU*

3-2009: Morten Harper (red.): *Sagaøyas ny virkelighet*

2-2009: Kjell Arnestad (red.): *EUs politi- og justissamarbeid*

1-2009: Helene Bank og Maria S. Walberg:

EPA: partnerskap eller nykolonialisme

6-2008: Andreas Halse og Morten Harper (red.):

Truer EU den nordiske velferdsmodellen?

5-2008: Utdanningspolitisk utvalg (red.):

Hånda i været – EU og utdanningspolitikk

4-2008: Dag Seierstad og Paul Gamlemshaug: *EUs postdirektiv*

3-2008: Morten Harper: *Feil klima i EU*

2-2008: Morten Harper (red.): *Lisboa-traktaten*

1-2008: Maria S. Walberg (red.): *Myntunionen*

4-2007: Morten Harper: *Lokale konsekvenser av EØS*

3-2007: Amund Vik: *Fremmer EU freden?*

Hvert hefte koster kr 40,- + porto. Medlemmer av Nei til EU kan abonnere gratis på VETT.

Send bestillingen din til: **bestilling@neitileu.no**

Alle VETT-utgivelsene kan også lastes ned på **www.neitileu.no**

Nei til EUs skriftserie VETT nr. 2 2011

© Nei til EU 2011

VETT-redaktør: Morten Harper

Usignerte tekster er skrevet av redaktøren.

Alle artiklene står for forfatterens egen regning.

Layout og forsideillustrasjon: Eivind Formoe

Trykkansvarlig: Datatrykk

ISSN: 1504-5374

ISSN elektronisk utgave: 1891-4837

Opplag: 6000

Innhold

– Euroen er en feilkonstruksjon	6
Paul Krugman: Hvordan lage eurorot	8
– Ville det være for freidig?	9
Jostein Aarrestad: Eurosamarbeidet knakar	10
Bakgrunn: Budsjettkontroll fra Brussel	15
Maria Walberg: Besværlig belåning	16
Bakgrunn: Kutter i velferden	19
Tony Johansson: ØMU forverrer krisen	20
10 prosent arbeidsløshet	32
Asbjørn Wahl: Dramatisk utvikling i EU	33
«Drakme eller døden?»	40
Arne Jon Isachsen: Långiverne må med	41
«Milliardgevinst på å stå utenfor euroen»	47
Stefan de Vylder: Tøffe forhold for flere land i ØMU	58
«For et Europas forente stater»	52
Christen Sørensen: Europakten skaper	
demokratisk underskudd	53
«Stille revolusjon for sterkere økonomisk styring»	57
Morten Harper: Da lykken var euro	68
– Euromedlemskap mer og mer viktig for Norge	63

- Euroen er en feilkonstruksjon

«Eurosonen er en miskonstruksjon. (...) Når man bygger et hus må man starte med grunnmuren, de startet med taket.»

Den anerkjente forvalteren Felix Zulauf i intervju med DN.no 17. januar 2011.

Hvordan lage eurorot

Euroens manglende fleksibilitet, ikke budsjettunderskudd, er kjernen i krisen.

Av Paul Krugman

Paul Krugman er professor ved Princeton-universitetet og nobelprisvinner i økonomi

Finansnyhetene har i det siste vært dominert av rapporter fra Hellas og andre land i den europeiske periferien. Og det med rette.

Men jeg har problemer med rapportering som fokuserer nesten utelukkende på europeisk gjeld og underskudd. Det gir inntrykk av at dette handler om regjeringenes uansvarlighet – og mates inn i virkelighetsforståelsen til våre egne underskuddshauker, som ønsker å kutte utgiftene selv stilt overfor massearbeidsledighet, og holder frem Hellas som et lærestykke i hva som vil skje hvis vi ikke gjør det.

For sannheten er at mangel på disiplin i pengebruken er ikke hele, eller til og med den viktigste, årsaken til Europas problemer – ikke engang i Hellas, der regjeringen virkelig var uansvarlig (og gjemte sin uansvarlighet med kreativ regnskapsføring).

Nei, den virkelige historien bak eurorotet ligger ikke i politikernes uansvarlighet, men i elitenes arroganse – spesielt de politiske elitene som presset Europa til å vedta en felles valuta lenge før kontinentet var klart for et slikt eksperiment.

Tilfellet Spania

La oss se på tilfellet Spania, som like før krisen så ut til å være en forbilledlig «skatteborger». Gjelden var lav – 43 prosent av BNP i 2007, mot 66 prosent i Tyskland. Landet hadde budsjettoverskudd. Og det

hadde eksemplarisk bankregulering.

Men med sitt varme vær og strender var Spania også Europas Florida – og som Florida opplevde det en enorm boligboom. Finansieringen av denne boomen kom hovedsakelig utenfra landet: det var en kjempetilførsel av kapital fra resten av Europa, spesielt Tyskland.

Resultatet var rask vekst kombinert med sterk prisstigning: mellom 2000 og 2008 økte prisene på varer og tjenester produsert i Spania med 35 prosent, sammenlignet med en oppgang på bare 10 prosent i Tyskland. På grunn av de stigende kostnadene ble den spanske eksporten mindre og mindre konkurransedyktig, men jobbveksten holdt seg sterk takket være boligboomen.

Boblen sprakk

Så sprakk boblen. Spanias arbeidsledighet raste i været, og budsjettet gikk på dype underskudd. Men flommen av rødt blekk – som ble forårsaket delvis av måten nedgangen reduserte inntektene og dels ved kriseutgiftene for å begrense nedgangens menneskelige kostnader – var et resultat, ikke en årsak til Spanias problemer.

Og det er ikke mye Spanias regjering kan gjøre for å bedre forholdene. Landets økonomiske kjerneproblem er at kostnader og priser er i utakt med resten av Europa. Dersom Spania fremdeles hadde hatt sin gamle valuta, pesetas, kunne man bøte på det problemet raskt gjennom devaluering – ved for eksempel å redusere verdien av en peseta med 20 prosent mot andre europeiske valutaer. Men Spania har ikke lenger sine egne penger, noe som betyr at landet kan gjenvinne konkurransekraft bare gjennom en langsom, malende deflasjonsprosess [reduksjon av pengemengden, red. anm.].

Spania som amerikansk stat

Hvis Spania var en amerikansk stat i stedet for et europeisk land, ville dette ikke være så ille. Én ting er at kostnadene og prisene ikke hadde kommet så vidt i utakt: Florida, som blant annet fritt var i stand til å tiltrekke seg arbeidstakere fra andre stater og holde lønnskostnadene nede, opplevde aldri noe som kan sammenlignes med Spanias relative inflasjon. En annen ting er at Spania automatisk ville motta mye mer støtte i krisen: Floridas boligboom har gått konkurs, men Washington fortsetter å sende sjekker til sosialstøtte og helsestell.

Men Spania er ikke en amerikansk stat, og som et resultat er landet i dype problemer. Hellas er selvfølgelig i enda dypere trøbbel, fordi grekerne, i motsetning til spanjolene, faktisk var fiskalt uansvarlig. Hellas har derimot en liten økonomi. Deres problemer betyr noe hovedsakelig fordi de smitter over til mye større økonomier, som Spania. Så euroens manglende fleksibilitet, ikke budsjettunderskudd, er kjernen i krisen.

Ingenting av dette burde komme som en stor overraskelse. Lenge før euroen ble til, advarte økonomer at Europa ikke var klar for en felles valuta. Men disse advarslene ble ignorert, og krisen kom.

Euroen trenger en politisk union

Hva nå? En avvikling av euroen er nesten utenkelig, på det rent praktiske planet. Som Berkeleys Barry Eichengreen sier det, ville et forsøk på å gjeninnføre en nasjonal valuta utløse «alle finanskrisers mor». Så den eneste veien ut er fremover: for å få euroen til å virke, må Europa bevege seg mye lenger i retning en politisk union, slik at europeiske nasjoner begynner å fungere mer som amerikanske stater.

Men det kommer ikke til å skje med det første. Det vi nok vil se de nærmeste årene er en smertefull prosess i hengemyra: redningspakker ledsaget av krav

om kraftige nedskjæringer, alt mot en bakgrunn av svært høy arbeidsledighet, foreviget av deflasjonen jeg allerede nevnte.

Det er et stygt bilde. Men det er viktig å forstå vesenstrekkene ved Europas fatale feil. Ja, noen regjeringer var uansvarlig, men det fundamentale problemet var arroganse, den arrogante troen på at Europa kunne få en felles valuta til å fungere på tross av sterke grunner til å tro at kontinentet ikke var rede.

Trykt i The New York Times 14. februar 2010. Artikkelen er oversatt fra engelsk av Morten Harper.

- Ville det være for freidig?

«Den europeiske sentralbanksjefen Jean-Claude Trichet vil ha et europeisk finansdepartement.
(...)

– Ville det være for freidig, på det økonomiske området, med et felles marked, en felles valuta og en felles sentralbank, å foreslå et finansdepartement for unionen?, sa Trichet i en tale i Aachen i Tyskland. Trichet ønsker også å gi EU vetorett overfor enkeltlands budsjettvedtak som har 'skadelige virkninger', selv om dette vil kreve en endring i EU-traktaten.»

TDN Finans 3. juni 2011.

Eurosamarbeidet knakar

Flittige tyskarar ser sin velstand trua av late og sløsktige søreuropearar. Tyskland er i ferd med å gjera Europa om til eit finansielt Dachau, skreiv ei gresk avis.

Av Jostein Aarrestad

Jostein Aarrestad er professor emeritus ved Institutt for økonomi, Universitet i Bergen.

Den 11. mars i år vart det for første gong i historia halde eit toppmøte bare for medlemslanda i eurosona. Dette viser at Eurosamarbeidet har kome til eit vendepunkt.

Bakgrunnen er at statsfinansane i medlemslanda ikkje er under kontroll. Hellas og Irland får ikkje refinansiert si gigantiske statsgjeld i den internasjonale finansmarknaden og har fått krisehjelp frå EU. Situasjonen i Portugal er også kritisk. EU fryktar ein dominoeffekt; situasjonen i andre medlemsland er heller ikkje skyfri.

Vil det hjelpe?

Dei foreslåtte tiltaka frå møtet er å etablera eit permanent krisefond ESM (European Stability Mechanism) på 500 mrd euro, å gi meir makt til Kommisjonen over det enkelte medlemslands økonomiske politikk, og å innføra ei ny pakt – Europakta. Pakta skal auka konkurransevna i eurosona.

Men kor truverdige er desse tiltaka? Eurosona si historie er i så måte ikkje heilt tillitvekkande. Maastricht-traktaten frå 1992 inneheld ein klausul om at Den europeiske sentralbanken ECB ikkje under noen

omstende skal gi lån til regjeringar i medlemslanda. (Artikkel 103). Men nå gir ECB lån til medlemslanda ved å kjøpa deira statsobligasjonar.

Vekst- og stabilitetspakta vedtatt i 1997 skulle nettopp motverka dei tilstandane eurosona slit med i dag. Den krev at ingen medlemsland skal ha meir enn 3 prosent av BNP i underskot i dei offentlege budsjetta. Pakta var eit vilkår for at Tyskland skulle bli med i eurosamarbeidet. Ved ein lagnadens ironi var Tyskland sjøl hovudansvarleg i å underminera pakta ved å overskri grensa for budsjettunderskot i både 2002 og 2003 utan at det fekk konsekvensar. Vil ei ny pakt vera meir truverdig?

Vil unngå ny finanskrise

Så korfor ikkje bare la medlemslanda i eurosona ordna opp i problema sine sjøl? La dei koma til ei ordning med sine kreditorar, eller eventuelt rett og slett gå til betalingsstopp. La dei som har ytt lån til usikre kundar sjøl ta tapa. Dette er marknadsøkonomiens logikk.

Men dei som sit med statsobligasjonane er for størstedelen europeiske finansinstitusjonar. Ein statsbankerott i eit euroland vil kunne føra til ein ny finanskrise lik den som råka verda etter konkursen i Lehman Brothers i september 2008. Ein slik risiko vil ikkje EU-leiarane ta.

Kva med Hellas

Men uansett redningsaksjonar frå EU er Hellas neppe solvent. Mye talar derfor for å få til ei *ordna* restrukturering av Hellas si offentlege gjeld, jo før jo heller. Så lenge det er snakk om eit lite lands gjeld, vil tapa for kreditorane vera overkommelege.

Men også her er det problem – viss Hellas får redusert si statsgjeld vil det sjølsagt vera freistande for andre land å få til liknande ordningar. Irland og Portugal ville i så fall stå fremst i køen. Då kan tapet for kreditorane raskt få større dimensjonar.

Oljefondet har interesser

Kva så med våre pensjonspengar, kor utsette er dei? I oktober 2009 sat Statens pensjonsfond – Utland, populært kalla Oljefondet, med greske statsobligasjonar for over 9 milliarder kroner. Fondet hadde irske statsobligasjonar for ca. 2, men for over 10 mrd i obligasjonar frå irske bankar.

Fondet har altså nytt godt av den irske statsgarantien for innlån til bankvesenet, den som tok knekken på dei irske statsfinansane. Fondet eig også portugisisk statsgjeld for ca. 2,7 mrd og ein post på over 5 mrd i obligasjonar utferda av banken Caixa General de Depositos.

Euroen si rolle

Eit spørsmål som har vore reist er om innføringa av euroen er årsaka til gjeldskrisen. Dette spørsmålet vart nyleg stilt til professor Steinar Holden ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo. Nei, det er den enkelte stat sitt ansvar å visa budsjett disiplin, var svaret. Og det er sjølsagt rett.

Men på grunn av euroen kunne internasjonale lån i land som Portugal, Italia, Irland, Hellas og Spania tas opp til same rente og vilkår som i über-stabile Tyskland. Låna blei lettare å betena.

Lønsam gjeld

Ta Italia som eksempel. Då Maastricht-traktaten vart underteikna i 1991 brukte landet 12 prosent av BNP på å betena statsgjelda. Om lag ein fjerdepart av dei offentlege utgiftene gjekk til rentebetaling på gjelda. I åra etter falt renta på gjelda på grunn av konvergenskrava for å bli med i eurosamarbeidet.

I 2005 var kostnadene med å betena Italias offentlege gjeld – som framleis var på same nivå som i 91 - bare 40 prosent av kva dei var i 1991. I løpet av denne perioden hadde landet altså ein vinst på over 7 prosent av BNP. Innføringa av fellesvalutaen euro var

altså, isolert sett, eit incentiv til høgare gjeldssetjing i tidlegare høgenteland.

Hestekurar må til

Lempelege redningspakkar frå ESM har derfor klare ulemper. Medlemslanda må ha motivasjon for å sikra sin eigen kredittverdighet i den internasjonale lånemarknaden. Det må ikkje vera attraktivt å ta mot ein redningspakke frå ESM. Tyskland har insistert på strenge vilkår og høge renter i redningspakkane til Hellas og Irland.

PIGS-landa blir dermed tvinga til å krympa sine økonomiar for å koma seg ut av gjeldskrisen. Arbeidsløysa har nådd nivå som var utenkelege for få år tilbake. Offentlege velferdstenester har blitt utsette for dramatiske kutt. Vi får bare håpa at landa kjem seg heilskinna gjennom hestekuren, slik at desse tilstandane ikkje blir permanente.

Skapar fiendskap

Ein fare med situasjonen i eurosona, der eit sterkt Tyskland nå er i førarsetet, er at nasjonale animositetar kan blomstra opp. Som svar på Tysklands harde vilkår for at Hellas skulle få redningspakke på 110 mrd euro i fjor vår, sende ordføraren i Aten ein faktura på 80 mrd euro for kostnaden ved Wehrmacht sin okkupasjon under krigen.

Flittige tyskarane på si side ser velstanden trua av late og sløaktige søruropearar. Kjære grekarar, vi har også gjeld, men vi står opp tidleg og arbeider heile dagen, slik at vi kan betala tilbake, skreiv populistavisa Bild. Avisane meinte òg at Hellas kunne selja noen av øyene i Egeerhavet i staden for å forlanga pengar frå Tyskland. Tyskland er i ferd med å gjera Europa om til eit finansielt Dachau, var svaret frå ei gresk avis.

Kva om vi hadde vore med i EU?

For å vera litt provokatorisk til slutt: Kva om vi hadde

vore med i EU og eurosona? Det er vel ikkje utenkeleg at Oljefondet då frå sentralt EU-hald ville fått klare oppmodingar om å plassera meir enn det som ville vera forretningsmessig fornuftig i kriselandas statsobligasjonar.

I europeisk samanheng har vi ein eineståande statsfinansiell situasjon med store overskot på statsbudsjettet og ein stor netto statleg fordringsmasse på utlandet. Vi ville derfor neppe kunne unngå, på linje med Tyskland, å koma i ein situasjon der det ville blitt stilt krav til oss om å ta ansvar for andre statars gjeld.

*Artikkelen er trykt i Bergens Tidende 23. mars 2011.
Teksten er noe redigert.*

Bakgrunn: Budsjettkontroll fra Brussel

I tillegg til Europakten, har EU laget en tiltakspakke kalt «the sixpack» ettersom den består av seks lover, som skal:

- Styrke prinsippene i og håndhevelsen av Stabilitets- og vekstpakten. Det nedfelles et prinsipp om «forsiktig budsjettpolitikk», altså begrensninger på utgiftsveksten. Ikke bare underskudd, men også gjeldsutviklingen skal i større grad føre til inngripen fra EU.
- Utvide økonomiovervåkingen og sanksjonsregimet til også å gjelde forebygging og korrigerende, bl.a. ved at EU-kommisjonen lager resultattavler for medlemslandene. Land som ikke følger anbefalingene fra EU kan få bot.
- Etablere et system for forhåndskontroll av medlemslandenes nasjonale budsjetter.
- Styrke sanksjonsregimet, ved at det trinnvist og mer automatisk iverksettes straff.

Stabilitetspakten

Gjennom den såkalte Stabilitets- og vekstpakten har EU-landene som er fullt ut med i pengeunionen (ØMU) og har innført euro, forpliktet seg til å føre en finanspolitikk med lave budsjettunderskudd og begrenset statsgjeld. EU-kommisjonen skal overvåke om landene oppfyller kravene. Euroland som bryter reglene kan pålegges å betale depositum til Brussel, men denne straffen har ikke blitt brukt i praksis. Nå varsler EU-kommisjonen en langt strengere kurs.

Besværlig belåning

Eurosamarbeidet har skapt kredittkrise og lav konkurransedyktighet.

Av Maria Walberg

Maria Walberg er samfunnsøkonom og rådgiver i LO

Det er en bredt anerkjent påstand at euroen først og fremst ble lansert av politiske – ikke økonomiske – grunner. Nær sagt det eneste økonomiske argumentet for innføringen av euro var at dette ville sikre landene mot en valutakrise. Små og sårbare valutaer skulle erstattes av en sterk og motstandsdyktig euro. Flere økonomer advarte riktignok allerede den gang mot at kredittkriser ville erstatte valutakrisene som følge av valutaunionen. Hvordan kan en felles valuta i euroområdet føre til kredittkriser? Det er temaet den framtrepende kommentatoren Martin Wolf har tatt for seg i Financial Times.

En årsak, skriver Wolf, er at de store forskjellene i relative kostnader fører til strukturelle ubalanser i handelen med andre land. Sagt på en annen måte: Mindre konkurransedyktige land bygger opp store underskudd i utenriksøkonomien. For å motvirke en stigende arbeidsløshet er gjerne svaret at offentlig eller privat sektor bruker mer penger enn de har i inntekter. I lengden er vanligvis ikke en slik lånebasert utvikling bærekraftig. Hvis lånene tas opp via banksektoren, som i Irland og Spania, vil landet først rammes av en finanskrise. Dersom lånene tas opp av det offentlige, som i Hellas, vil krisen først komme innen statlige finanser.

Valutakrise bedre enn kredittkrise?

Landene i euroområdet har en felles sentralbank som setter en felles rente for alle landene. Sentralbankens

siktemål er at prisstigningen i euroområdet skal være to prosent. Men ettersom eurolandene er svært ulike, blant annet når det gjelder prisstigning, kan den felles rentepolitikken umulig være tilpasset alle lands behov. I årene før finanskrisa ble det særlig fokusert på at renta var altfor høy for den tyske økonomien som slet med svært høy arbeidsledighet. Den siste tiden har det vært mer snakk om at renta i mange år også har vært for lav for mange land. Konsekvensen har vært utviklingen av prisbobler innen bolig- og finansmarkeder, og en skyhøy oppbygging av gjeld. Euroområdets rentepolitikk kan altså forsterke den negative effekten av underskudd i utenriksøkonomien.

Resultatet er kredittkrise. Et land som har flytende valutakurs vil kunne dempe disse virkningene med en stigende valutakurs under boomen og en fallende kurs når boblen sprekker. Et slikt fall vil kunne bidra til at landets konkurransevne og økonomi kommer seg på fote igjen, som i flere land etter Asia-krisen på 90-tallet. I en valutaunion har man gitt slipp på en slik sikkerhetsventil. I stedet opplever landene kredittkrise og lav konkurransedyktighet på samme tid. Løsningen for den svekkede konkurransevnen er en reduksjon også i prisnivå. Problemet er at dette samtidig forverrer kredittkrisen. Dette er, ifølge Wolf, en av grunnene til at en valutakrise hadde vært å foretrekke fremfor en kredittkrise.

Irsk ironi

Under det «gamle» valutaregimet ville det nå sannsynligvis vært valutakriser i land som Hellas, Irland, Portugal, Spania og Italia. Nå må euroområdet håndtere kredittkriser i stedet. Det går foreløpig ikke særlig bra. Irland er det siste eurolandet som har trengt krisehjelp utenfra. Ironisk nok er det ikke mange månedene siden landets kraftige budsjettkutt og motstandsdyktighet overfor forslag om motkonjunkturpolitikk ble løftet fram som et

eksempel til etterfølgelse. Tidligere i år proklamerte den europeiske sentralbanksjefen Jean-Claude Trichet at «Hellas har en rollemodell, og den rollemodellen er Irland. Irland har hatt ekstremt vanskelige problemer, og tok tak i disse på en seriøs måte – det er nå anerkjent av alle». I dag er ikke lenger Irland «alles» ledestjerne, men ideen om at kraftige innsparinger er veien ut av uføret har fortsatt gjennomslagskraft hos europeiske ledere. Prosjektet er ikke dømt til å lykkes.

Mer politikk enn økonomi

I dag er trolig det mest stilte spørsmålet i europeiske økonomispalter dette: «Kommer euroen til å overleve?» Svaret avhenger av effekten av krisepakken, og om behovet for akutt brannslukking sprer seg til flere land. Men det avhenger vel så mye av EUs evne til å få finans- og rentepolitikken til å fungere innenfor rammene av en valutaunion på lengre sikt. I dagens situasjon gir dette arbeidet vind i seilene for en sterkere sentralisering av den økonomiske politikken i EU, noe som igjen reiser kjente problemstillinger om demokrati og medvirkning. Derfor vil spørsmålet om euroens levevilkår også i fremtiden være et politisk spørsmål, mer enn et økonomisk spørsmål.

Artikkelen har vært trykt i Klassekampen 8. desember 2010. Teksten er noe redigert.

Bakgrunn: Kutter i velferden

Eksempler på nedskjæringene i fire EU-land som har sluttet seg til europluss-pakten:

Frankrike: Nedskjæring for totalt 353 mrd kroner (0,55 prosent av BNP). 31 000 arbeidsplasser nedlegges i offentlig sektor i 2011. Prisreguleringen av lønn er fjernet. Sosiale ytelser kuttes med 4 prosent.

Spania: Nedskjæring i statsbudsjettet på ca. 105 mrd kroner, fordelt på 2010 og 2011. Gjennomsnittlig lønnsnedgang i det offentlige på 5 prosent. 13 000 arbeidsplasser fjernet i statsadministrasjonen. Kutt i blant annet pensjoner, dagpenger og bostøtte.

Latvia: 40 prosent nedskjæring for sykehusene, halvparten er stengt. Lønnen i offentlig sektor kuttet med 30 prosent.

Romania: Reduksjon av lønningene i offentlig sektor med 25 prosent. 100 000 offentlig ansatte oppsagt i 2010. De får følge av 15 000 personer i år. Totalt 250 000 anslås å miste jobben i offentlig sektor i tiden etter krisen i 2008. Nedskjæring i sosiale ytelser med 15 prosent.

Kilde: NOTAT – magasin om demokrati og Europa nr. 1235 mai 2011 / Austerity Watch.

ØMU forverrer krisen

Eurokrisen er noe langt mer enn en rekke nasjonale økonomiske kriser.

Av Tony Johansson

Tony Johansson er økonomihistoriker og nestleder i Socialdemokratiske EU-kritiker

Krisen i EUs valutaunion er ikke i hovedsak en historie om vanskjøttet finanspolitikk. Om det var tilfellet skulle problemene ha vært isolert til Hellas og muligens Italia. Vi skulle ikke måtte diskutere Spania og Irland – som tidvis har hatt store overskudd og ikke en eneste gang før kriseutbruddet overskred stabilitetspaktens underskuddskrav. Og knappst heller Portugal som håndterte statsfinansene omtrent på nivå med Frankrike og Tyskland.

Det som gjør krisen i Hellas, Portugal, Spania og Irland til noe annet enn nasjonale kriser, dvs. det som gir grunn til å kalle den nåværende krisen for nettopp en eurokrise – og ikke bare en krise for euroen, men en krise skapt av euroen – er at disse landene har det til felles at de i perioden som medlemmer i valutaunionen har fått svekket konkurransevnen sin. Dette har i sin tur bakgrunn i det vi kan kalle asymmetriske trender innenfor valutaunionen, et problem som inntil nylig er alt for lite analysert (fokus har i stedet ligget på asymmetriske sjokk). Men asymmetriske trender, dvs. at enkelte medlemsland i lange perioder vokser og utvikles i en helt annen takt enn gjennomsnittet, er et mye mer alvorlig problem. Det gjør at pris- og kostnadsøkninger akkumuleres gjennom årens løp.

De kriserammede landenes konkurransevne har som følge av dette i løpet av tiden i EUs økonomiske og monetære union (ØMU) blitt svekket med mellom 10-25 prosent. Det er dette som er kilden til krisen

i Spania og Irland, og årsak til underskuddene, dvs. disse landenes problemer er direkte forårsaket av ØMU-medlemskapet. I Hellas er denne ØMU-skapte problematikken lagt til den egenskapte delen som består av flere års vanskjøttet finanspolitikk. Hellas har siden 1980 bare ett eneste år vært i nærheten av Maastrichttraktatens krav på maks 3 prosent underskudd i statsbudsjettet. Vanligvis har underskuddet vært vesentlig større.¹

Gjelden kan ikke betjenes

Lånene til Hellas handler ikke om solidaritet, selv om det fremstilles på den måten. I stedet handler det om at EU kjøper seg tid slik at europeiske banker kan selge ut og trekke seg vekk fra eksponeringen oppimot greske statsobligasjoner – obligasjoner som nå dumpes hos Den europeiske sentralbanken (ESB). Dermed unngår man en europeisk bankkollaps, men prisen er at den greske staten ikke i det hele tatt får lov til innstille betalingen av gjelden og forhandle frem nedskrivninger.

Hellas sin gjeldsbyrde øker nå til nivåer som sannsynligvis er umulig å stabilisere. Før nødlånet var landets offentlige gjeld over 120 prosent av BNP. I Det internasjonale pengefondet (IMF) sitt temmelig optimistiske grunnsenario øker gjeldsbyrden etter nødlånet til 149 prosent av BNP i år 2013, for deretter å synke. Men IMF har også alternative scenarier, der gjelden øker til mellom 166 og 174 prosent av BNP som følge av lavere vekst alternativt lavere inflasjon. I verste fall-scenariet med kombinert lavere vekst, høyere renter og lavere inflasjon blir gjelden selvforsterkende og passerer 200 prosentnivået uten at den stabiliseres som andel av BNP innen år 2020.²

Allerede før nødlånet pekte mange analytikere på at det egentlig ikke er et spørsmål om Hellas innstiller betalingene, men om når. En utredning, og den ble gjort før nødlånet, anfører at Hellas behøver 5 prosent

overskudd i statsbudsjettet, ved en nominell vekst på 2 prosent og et rentenivå for lånene på 6 prosent – og dette bare for å stabilisere gjeldskvoten. Dette skulle i sin tur forandre nedskjæringer i de offentlige utgiftene eller skatteøkninger tilsvarende 30 prosent av BNP – og dette må gjøres uten å drive ned veksttakten for da øker gjeldsbyrden av seg selv.³

Euroens merkostnader

Land i liknende situasjoner bruker å kombinere statsfinansiell konsolidering med devaluering/depresiering – for eksempel Sverige i begynnelsen av 90-tallet. Det er den veien som IMF vanligvis anbefaler, men så lenge Hellas holder fast ved ØMU-medlemskapet er denne veien stengt. Balansen må derfor gjenopprettes uten et løft fra eksportrettet industri, som i stedet er tvunget til å betale en «ØMU-skatt» på sin eksport som følge av eurokursen, der eurosonens opphevelse av valutakursene utgjør 20-25 prosent merkostnader. Politikken og matematikken går ganske enkelt ikke opp. En rimelig slutning er derfor at det venter en gjeldsnedskrivning rundt hjørnet. Alternativet er at Hellas blir Europas gjeldsslave, som for all fremtid må betale enorme rentekostnader bare for å stabilisere gjelden sin.

Dette er selvsagt EUs ledere klar over. De kommer ikke til å få tilbake det de låner ut. De har dermed forvandlet ØMU till en gjeldsunion, og det på en måte som strider mot traktaten på minst tre punkter.⁴

For det første forbyr traktatens artikkel 125 uttrykkelig at enkelte medlemsland fritas fra sine gjeldsforpliktelser. EU-lederne snor seg gjerne utenom lovens bokstav ved å konstruere lånet utenfor EUs organisasjon, gjennom utlåning fra de enkelte medlemslandene. Men det er ingen tvil om at dette strider mot ånden i traktaten. Artikkel 125 søker å forhindre en utvikling til en gjeldsunion, der enkelte land kan pådra seg gjeld og deretter lempe problemene

over på de andre medlemslandene. Det er hensikten med denne såkalte «no bail-out»-klausulen. Med dette for øyet er bestemmelsen klart i strid med nødlånet, noe som kan ha alvorlige konsekvenser for EU og den monetære unionen i det lange løp.

Forbudt å kjøpe statsobligasjoner

For det andre har beslutningen om at ESB kjøper statsobligasjoner med lav kredittverdighet den faktiske konsekvensen at man finansierer statsgjeld med seddelpressen. Dette er i strid både med traktaten og de prinsippene som ESB har hyllet frem til nå. Det er for å unngå seddelpressefinansiering av statsgjeld at ESB har forbud mot å kjøpe statsobligasjoner direkte av medlemsstatene. Når man nå på denne organiserte måten suger opp enkelte medlemslands statsobligasjoner i annenhåndsmarkedet gjennom såkalt «strukturelle inngrep» er dette i realiteten ikke noe annet enn å finansiere den offentlige gjelden ved å trykke opp mer penger. Man har, som en spaltist sier det, havnet «på skråplanet mot en inflasjonsdrivende union».⁵ Like alvorlig er enigheten om at den private risikoen, i form av banksektorens eksponering mot middelhavslandenes offentlige gjeld, nå dumpes i fanget til ESB og, til slutt, skattebetalerne.

For det tredje har det blitt stilt spørsmålsteget ved Den europeiske sentralbankens uavhengighet. ESB har til nå vært ansett som verdens mest uavhengige sentralbank. Traktaten forbyr uttrykkelig politikerne å gi ordre til sentralbanken, og det er forbudt for sentralbanken å ta slike ordrer. På tross av dette var beskjeden om at ESB skulle kjøpe «søppelobligasjoner» del av den politiske avtalen rundt nødlånet, og den kom ikke fra ESB men fra EUs finansministre.⁶

Man kan sikkert ha ulike oppfatninger om sentralbankers selvstendighet og seddelpressefinansiering av underskudd i krisesituasjoner, men den felles lovgivningen omkring valutaunionen er det

som medlemslandenes parlamenter har blitt enig om i ratifiseringsprosessene. Denne lovgivningen kan rimeligvis bare endres ved traktatendringer. Ellers har makten over unionens fremtid blitt forflyttet fra folkevalgte parlament till ministrene som ikke er direkte folkevalgt. I bunn og grunn er det altså et demokratisk problem når EUs besluttede organ omgår den lovgivningen som regulerer deres mandat i EU-sammenheng.

«No exit»

Nødlånspakken var ikke besluttet før neste bekymring reiste seg. Nødlånene er en siste garanti for land som Portugal, Irland og Spania, men samtidig skal de finansieres av disse landene som allerede har underskudd som nesten er på nivå med Hellas. Nødlånene innebærer de facto at Hellas sitt underskudd dekkes av portugisiske og spanske underskudd – og selvsagt med tyske. Renten på Portugals 10-årige statsobligasjoner steg derfor kraftig når EUs redningspakke ble lansert. Men det store spørsmålet er om de gjeldstyngede europeiske landene virkelig kan finansiere hele den enorme pakken på over 5 000 milliarder kroner, som blir nødvendig hvis krisen sprer seg till Den iberiske halvøyen.

Det er uroen for spredning som gjør at vi hører stemmer som taler for at det beste for både Hellas og Den monetære unionen ville være at landet midlertidig forlot ØMU, devaluerer og senere kommer tilbake med en mer konkurransedyktig vekslingskurs. Blant andre har Martin Feldstein foreslått en slik løsning.⁷

Imidlertid er veien til en ordnet utmelding i realiteten stengt. Av tonnevis med politisk prestisje, men også av andre grunner. Dels er det like komplisert å forlate Den monetære unionen som å tre inn i den – husk at det tok flere års forberedelser før euroen kom i funksjon.

Dels, og dette er viktigere, om Hellas likevel skulle

velge å gå ut, må det skje gjennom nesten diktatoriske beslutninger. Ellers – om man tar seg tid, og demokrati tar tid – skulle det utløse bankrush. Greske selskap og husholdninger, som ville forstå at en utmeldelse innebærer kursfall, ville flytte innskuddene sine til utenlandske banker. Barry Eichengreen mener at dette ville resultere i «alle finanskrisers mor».⁸ Det innebærer ikke at en utmeldelse er umulig, men den er i så fall, som Paul Krugman har påpekt, en uttreden den «argentske» veien, gjennom kaos.⁹ Jeg ser derfor for meg at en og annen gresk beslutningstager i dag angrer at de ikke tok på alvor Milton Friedmans syrlige kommentarer før euroen erstattet de nasjonale pengene. Han foreslo nemlig at medlemslandene ikke burde ødelegge sine gamle penger, men i stedet legge dem på lager – de skulle komme til bruk igjen innen kort tid.¹⁰

Konklusjon: når man først er med, finnes det ingen ordnet retrett. Og når Den monetære unionen har tatt opp en stat som medlem, finnes det ikke noe annet alternativ enn å utløse den staten som havner i gjeldskrise i strid med EUs lovtekst – formelt eller med intensjonene. For EU får dette vidtrekkende konsekvenser som enten må lede til en påtvunget finanspolitisk integrasjon og etableringen av felles gjeldshåndtering på EU-nivå eller til en dysfunksjonell union der lignende problemer kommer tilbake i neste krise. Et tredje alternativ, en ordnet oppløsning av Den monetære unionen når den verste krisen har lagt seg, ville selvsagt være det mest rasjonelle. Men det er politisk umulig.

Depresjonspolitik

Hvilken vei EU kommer til å følge kan vi ikke spekulere i nå, men når det gjelder de landene som er rammet, fremstår det klart at bare én politikk er mulig innen rammene for valutaunionen – og det er innstramning for å senke kostnadene og på den måten vinne tilbake

internasjonal konkurransevne. Det er nødvendig uansett om nødlånene fungerer eller ikke, og det er det som IMF og EUs «strukturrasjonaliseringsprogram» for Hellas har som mål.

En slik deflasjonspolitikkk innebærer økonomisk sammentrekning, økende realverdi på gjelden og stigende reelle rentenivåer. Dermed blir den såkalte Walterskritikken nok en gang relevant. Den går ut på at med en felles rentepolitikk, vil de reelle rentene for respektive land variere omvendt med inflasjonstakten, dvs. vanligvis kommer de reelle rentenivåene til å bevege seg omvendt av det som ville være rasjonelt ut fra en stabiliseringssynsvinkel. Dette blir gjerne anført som et problem når det gjelder overopphetningsperioder for enkelte land: økende inflasjonstakt i overopphetning senker realrenten og dermed fortynnes overopphetningen, noe som øker inflasjonen og senker realrenten ytterligere.

Massearbeidsløshet

Det har fått mindre oppmerksomhet at det samme gjelder i kriseperioder. De hardest rammede landene som tvinges til deflasjonspolitikkk får de høyeste realrentene, som driver ned investeringene og veksten. I deflasjonsøkonomier øker den reelle kostnaden for å finansiere investeringer. Kombinert med at folk utsetter forbruket når man forventer at prisene faller, skapes det nedadgående krisespiraler, eller med andre ord depresjonsøkonomi.

Med full bevissthet gjensker dermed IMF og EU den store depresjonens mekanismer, og fullt bevisst skaper man massearbeidsløshet for å presse ned kostnadsnivået. Dette er følgene av den teknokratiske termen intern devaluering.

Dette er det som nå allerede skjer eller må skje i de kriserammede ØMU-landene. Dermed oppstår den tilsynelatende paradoksale situasjonen at samtidig som verdens økonomiske makthavere er enig om at den

globale krisen skal møtes med ekspansjonspolitik, ordineres de hardest rammede ØMU-landene og landene i unionens venterom (fremfor alt de baltiske statene) motsatt medisin i form av deflasjonspolitik, som var den hentet fra depresjonens 30-tall. Og resultatet i form av massearbeidsløshet ligner også mest på 1930-tallet.

Spania er det mest ekstreme eksemplet blant de fullverdige medlemmene – arbeidsløsheten har økt med 10 prosentenheter på to år og ligger rundt 20 prosent. Ledigheten i Hellas har passert 10 prosent men forventes å øke til nærmere 15 prosent innen et par år. Blant de landene som har bundet valutaen til euroen i håp om fremtidig medlemskap er Latvia verst ute. Der ble arbeidsløsheten mer enn tredoblet på to år fra 6,1 prosent til 21,7 prosent i februar 2010.

Euroen er en hengemyr

«Ikke en gang euroskeptikerne kunne forestille seg at det skulle gå så ille», skrev Paul Krugman.¹¹ Men hvordan kunne det egentlig gå så ille som dette? Euroentusiastene forsøker naturligvis å finne årsaker utenfor ØMU, som enten handler om ren vanskjøtsel eller om at de nå kriseherjede landene ikke brydde seg om å dempe den økonomiske overopphetningen på midten av 2000-tallet. I tilfellet Hellas finnes det grunnlag for det. Vanskjøtsel og forfalskede offentlige regnskaper, ineffektiv forvaltning og utbredd korrupsjon.

Men for det første har EU et eget ansvar. Hellas ble sluppet inn i ØMU selv om landet ikke oppfylte konvergenskriteriene. Sentralbanken og EU-kommisjonen har videre ignorert varselsignalene om økende gjeld i flere av Middelhavslandene. Det er merkelig at ESB og EU synes helt tatt på sengen av Hellas sin kreative bokføring. De greske bokføringsmetodene ble kritisert allerede for seks år siden.¹²

For det andre er land som ikke har vanskjøttet sine offentlige finanser – for eksempel Spania og Irland – også hardt rammet.

Helt annet rentebehov

For det tredje har krisen i Hellas, Spania, Portugal og Irland blitt fordypet og for en stor del forårsaket av at den felles pengepolitikken har ledet til at konkurransevnen for disse landene er svekket. Den felles pengepolitikken har vært innrettet på å tilfredsstille tyske inflasjonsbehov og har derfor tillatt en høyere inflasjon i de mindre, perifere og tidvis overopphetede økonomiene. Irland hadde behøvd 4-5 prosentenheter høyere renta de første årene av 2000-tallet og deretter 1-3 prosentenheter høyere rente.

Nesten like ille er det for Hellas. Når ESB begynte å senke renten i 2001, var ESBs rente allerede 2 prosentenheter for lav for Hellas. Landets rentebehov lå fast på samme nivå gjennom hele perioden frem til krisen, det vil si at 2-4 prosentenheter høyere rente var nødvendig for å presse ned inflasjonen til 2 prosent. Spania følger samme bane som Hellas, selv om rentebehovet her har vært noe lavere. Portugals rentebehov var gjennom årtusenets første år på et vesentlig høyere nivå enn ESBs renta, men landets behov nærmet seg deretter det nivået på renten som ESB satte.¹³

I flere av landene oppsto boligbobler som ble forsterket av kapitalstrømmen innenfor ØMU. Det var det som hendte i Spania. Tysk kapital gikk inn i den spanske økonomien, gjødslet husboblen og økte samtidig etterspørselen i den spanske økonomien og presset dermed opp inflasjonen.

Om Spania i denne situasjonen – årene rundt 2005 – hadde hatt pesetas, kunne man ha høynet renten, og samtidig ville pesetas trolig ha økt i verdi. Alt i alt skulle det dempet overopphetningen. Men i mangel av penge- og valutapolitikk sto Spania uten effektive

verktøy for å kjøle ned økonomien. I stedet ble man tvunget til å se på når konkurransedyktigheten ble uthult. I samme periode som de tyske prisene økte med 10 prosent, økte de spanske med 35 prosent. Og nå kan ikke denne ubalansen rettes opp med valutakursjusteringer.¹⁴

De problemene som en rekke ØMU-land står overfor er derfor ikke i hovedsak effekter av dårlig håndterte offentlige finanser. De er snarere helt normale konsekvenser av felles penge- og valutapolitikk i en ikke-optimal valutaunion. Forskjellene i kostnadsøkninger har blitt akkumulert i løpet av flere år. Det har undergravet konkurranseevnen i visse land, styrket den i andre. Det har også gitt opphav til store underskudd i handelsbalansen og ekstern gjeld i flere lander. Dette har ført til at i etterdønningene av den globale finanskrisen har tidligere ordnede offentlige finanser erodert i rask takt.

For det fjerde: Til og med i de tilfellene der dårlig håndterte offentlige finanser gjennom flere år har spilt inn, slik som i Hellas, er det ingen tvil om at pengepolitisk selvstendighet i dagens situasjon ville by på en mer sosialt akseptabel og mer rasjonell vei ut av krisen, nemlig gjennom valutanedskrivning.

I den politiske debatten fremholdes forandringer i vekslingskursene ofte som noe usolidarisk. Men for Hellas, Spania, Irland, Italia og Portugal ville denne løsningen være like rasjonell som den er for Sverige, som klart seg forholdsvis greit gjennom krisen akkurat på grunn av at kronens fall har stimulert eksportindustrien og styrt konsumet til innenlands produserte varer og tjenester.¹⁵

Enorme kostnader

Det som nå skjer, den medisin som de verst rammede landene tvinges til å ta, går på tvers av det som er økonomisk og politisk rasjonelt. Det er lignende mekanismer satt i gang som var virksomme i

mellomkrigstidens gullstandard og som fremkalte den store depresjonen. Slik som Den monetære unionen gjør i dag, tvang gullstandarden de kriseherjede landene til nedskjæringer. Det var ikke før landene forlot gullstandarden at det ble mulig å bryte depresjonsøkonomien og vokse seg ut av krisen. Sverige klarte seg temmelig bra, ettersom vi tidlig ble tvunget til å forlate gullet. For USA, som holdt fast helt til 1933, ble det verre. Da Roosevelt endelig klippte båndet til gullet, og dermed åpnet for ekspansiv politikk, begrunnet han det med at «en nasjons økonomiske situasjon innenlands er en viktigere faktor for dens velstand enn prisen på dens valuta». Keynes applauderte – Roosevelt hadde «fantastisk rett».¹⁶

Men man kan spørre seg hva det kom av at Roosevelts representanter, slik som mange av de samtidige europeiske økonomene og politikerne, lot en krise utvikle seg til en depresjon? Svaret er politisk prestisje koblet til gullet, og at man på den tiden – syv år før Keynes revolusjonerte sosialøkonomien – ikke visste bedre. De kunne heller ikke forestille seg det som ulmet i depresjonsøkonomiens hengemyr. Kriser skulle møtes med innstramminger. Punktum.

Nå vet vi bedre. Men likevel er kritikken lavmælt mot at de hardest rammede ØMU-landene henvises til den store depresjonens politikk, som vi vet leder til massearbeidsløshet. Saken er jo den at slankekuren for å oppnå konkurransevne bare er nødvendig gitt ØMU-medlemskapet; bare gitt at valutaunionen prioriteres høyere en sysselsetting.

ØMU er således en del av problemet, slik gullstandarden en gang var. Det er på høy tid å gi slipp på den politiske prestisjen som er koblet til den felles valutaen, og i stedet innrømme at ØMU er et feilsteg. At euroens pris er massearbeidsløshet, og kanskje enda høyere enn vi nå kan forestille oss. For hvem kan si hva som i dag gror i depresjonsøkonomiens hengemyr?

Artikkelen er hentet fra I euro-krisens kölvatten: Full fart framåt – mot undergangen, Ne j till EU:s skriftserie nr 2 2010. Oversatt fra svensk av Morten Harper. Teksten er noe redigert.

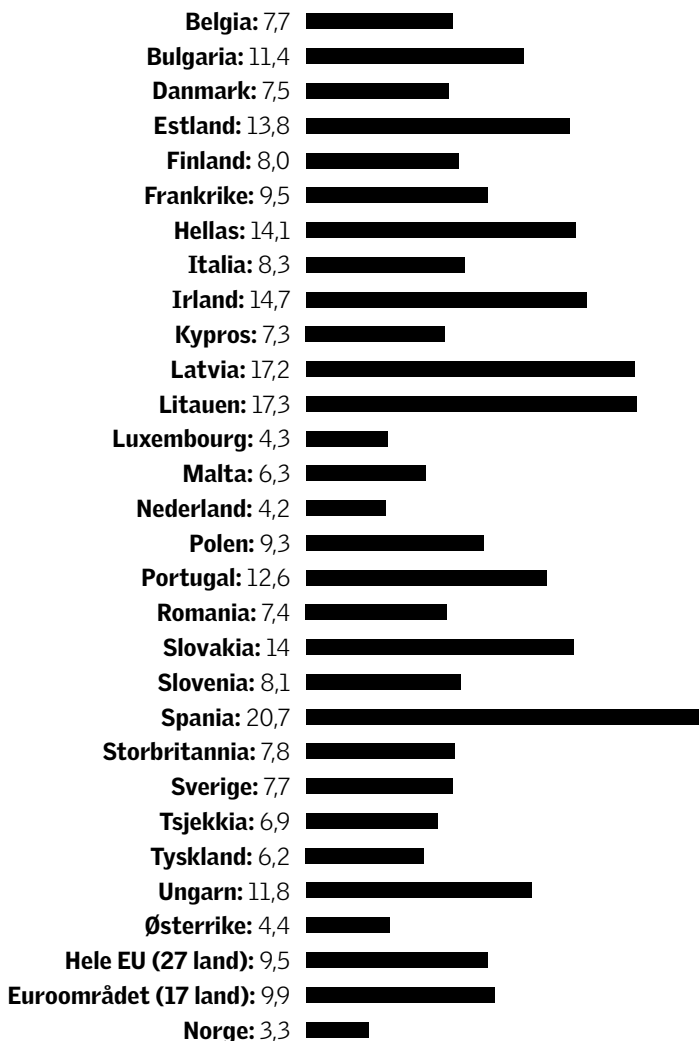
Noter

- 1) Economic outlook, no 86, database, variable: net government lending.
- 2) IMF Country Report No. 10/110, Greece: Staff Report on Request for Stand-By Arrangement, IMF, Maj 2010.
- 3) Why Greece will default, Wolfgang Münchau, [<http://www.eurointelligence.com/article.581+M55425064846.0.html>]
- 4) EU vedtok på toppmøtet i desember 2010 å endre traktatens artikkel 136, der man styrket formuleringen om når en krisemekanisme skal inntre. Endringen ble gjort med en forenklet prosedyre av statslederne, red.anm.
- 5) ECB may have to turn to 'nuclear option' to prevent Southern European debt collapse, Ambrose Evans Pritchard, The telegraph, 27 april. [<http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/7640783/ECB-may-have-to-turn-to-nuclear-option-to-prevent-Southern-European-debt-collapse.html>]
- 6) Sentralbanken benekter naturligvis at den har gitt etter for press, men jeg overlater til leseren å avgjøre om Trichet låter troverdig, se <http://www.ecb.int/press/key/date/2010/html/sp100515.en.html>
- 7) Let Greece take a eurozone 'holiday', Martin Feldstein, Financial Times, 16 februar 2010, [<http://www.ft.com/cms/s/0/72214942-1b30-11df-953f-00144feab49a.html>]
- 8) The euro: love it or leave it?, Barry Eichengreen, 19 november 2007 [<http://www.voxeu.org/index.php?q=node%2F729>]
- 9) A Money Too Far, Paul Krugman, New York Times, 20100506
- 10) Friedman referert i Erika Lakomaas leseverdige artikkel, i Neo, 3 2010.
- 11) Anatomy of a Euromess, [<http://krugman.blogs.nytimes.com/2010/02/09/anatomyof-a-euromess/>]
- 12) Greece's Crisis begets a German backlash, David Marsh, Financial Times 28 april.
- 13) Disse vurderingene baseres på Taylorrenteberegninger for eurosoneen samt gjennom en særskilt estimering av hvilke verdier som ESB synes å bruke for BNP-gap og avvikelse fra inflasjonsmålet ved sine rentebeslutninger. For Irland, Tyskland og eurosoneen, se «Euron -frålsarkrans eller kvarnsten i krisens Europa?», Tony Johansson, Jonas Ljungberg, i *EU och den Globala krisen*, Europerspektiv, årbok, 2010. For Portugal, Hellas og Spania er beregninger gjort ved skrivingen av denne artikkelen og de baseres på Taylor-regelen, dog med et noe enklere grunnlag, basert på årsdata. Det er naturligvis uegnet for analyse av rentepolitikk, men anvendbart som mål på ubalanser innenfor valutaunionen.
- 14) Se Krugman, Anatomy of a Euromess, [<http://krugman.blogs.nytimes.com/2010/02/09/anatomy-of-a-euromess/>]
- 15) De analyser som Riksbanken har gjort viser at en svekkelse av kronen med 5 prosent jevnført med riksbankens prognose, fører til at 50 000 arbeidsplasser reddes. En motsvarende forsterkning jevnført med samme prognose innebærer at 50 000 arbeidsplasser forsvinner. Se Riksbankens penningpolitiske rapport 2008:3 samt protokollen fra Riksbankens direksjonsmøte 20. april 2009.
- 16) Sitert i The World Economy between the World Wars, Feinstein, Temin, Toniolo, s 139, Oxfordscholarship online.

10 prosent arbeidsløshet

Arbeidsløsheten i EU og Norge:

(Kilde: Eurostat. Tall for mars 2011. Unntatt Hellas, Litauen, Latvia, Romania og Storbritannia som er for desember 2010)

Dramatisk utvikling i EU

Det er den sosiale konflikten som er i ferd med å overta hovedrollen i EU.

Av Asbjørn Wahl

Asbjørn Wahl er daglig leder i For velferdsstaten

EU, som på mange måter har vært et felles prosjekt på tvers av de tradisjonelle politiske skillelinjene i EU-landene, er i ferd med å slå alvorlige sprekker.

Europakten, som ble vedtatt på EU-toppmøtet i slutten av mars, møtes av skarp kritikk fra de fleste sosialdemokratiske og sosialistiske partiene. Fra en så godt som samlet europeisk fagbevegelse er reaksjonene enda sterkere. For første gang i historia oppfordrer Euro-LO EU-parlamentet til å avvise en traktatendring. Høyre-venstredimensjonen er med andre ord i ferd med å slå sterkere gjennom innad i EU-prosjektet. Det bør vi se på som en positiv utvikling.

«En pervers pakt»

EU har vært gjennom mange kriser og konflikter. Oftest har de vært utløst av ulike nasjonale interesser. Den konflikten som nå bygger seg opp, går tvers igjennom medlemslandene. Det er den sosiale konflikten som er i ferd med å overta hovedrollen i EU. Og det er sterke ord som brukes. Den ellers så moderate og forsiktige generalsekretæren i Euro-LO, John Monks, har eksempelvis karakterisert Europakten (tidligere kjent som konkurransevnepakten) på denne måten: «Dette er ikke en pakt for konkurransevnen. Det er en pervers pakt for lavere levestandard, større forskjeller og dårligere arbeidsforhold.»

I en uttalelse fra de europeiske sosialdemokratiske partiene (Party of European Socialists – PES) heter det blant annet at «selv de prinsipper som EU er dannet

på, er i spill: Solidaritet og felles skjebne. Europeiske konservative er ute etter å ofre disse prinsippene ved å sette stater og innbyggere opp mot hverandre.» En slik språkbruk har vi ikke tidligere hørt i den interne debatten i EU.

Politisk polarisering

Riktignok er det motstridende signaler fra ulike deler av sosialdemokratene i Europa. I de mest kriserammede landene, der de sitter i regjering, står de faktisk i spissen for angrepene mot fagbevegelsen og velferdsstaten (som i Hellas, Portugal og Spania). Noen av disse partiene holdt seg klokkelig borte fra den konferansen i Aten som vedtok ovennevnte uttalelse. Likevel er det klare tegn på en ny utvikling. Det er den skjerpede interessekampen vi har sett i kjølvannet av finanskrisa og den etterfølgende gjeldskrisa som nå bidrar til å skape den nye splittelsen innad i EU. Fagbevegelsens begynnende kamp mot denne politikken, blant annet gjennom en rekke generalstreiker og massive demonstrasjoner, nylig representert ved en halv million mennesker i tog gjennom Londons gater, presser nå fram en polarisering også på det politiske plan.

Det er liten tvil om at høyrekreftene og finanskapitalen, og ikke så rent få sosialdemokrater, har utnyttet finans- og gjeldskrisa til ytterligere angrep på offentlig sektor, på fagbevegelsen og de sosiale utgiftene i EU. Det har vi fått klare eksempler på fra Hellas, Irland og andre av de kriserammede landene. De nye vedtakene fra EU forsterker denne utviklingen. Både den såkalte Europakten (offisielt kalt Euro Plus Pact) og en rekke andre lovforslag som for tida er til behandling, innebærer at EU får en langt mer sentral rolle i utformingen av den økonomiske politikken i medlemslandene. Det skjer med andre ord en ytterligere avdemokratisering gjennom at makt overføres fra nasjonale folkevalgte organer til EU-kommisjonen og Rådet.

EU-kommisjonens «sixpack»

I tillegg til Europakten har Kommisjonen foreslått en pakke av lover for å styrke EUs styring av den økonomiske politikken. Denne blir populært kalt for «the sixpack», ettersom pakken inneholder seks ulike lovforslag for å «motvirke makroøkonomisk ubalanse», som det heter. Hovedhensikten med alle disse forslagene og vedtakene er nettopp at EU-kommisjonen og Rådet skal kunne gripe inn overfor medlemslandene – på områder som tidligere har vært sett på som nasjonale anliggender. Slik vil nå både medlemslandenes statsbudsjetter og de sosiale utgiftene komme under sterkere press fra EU. Det samme gjelder arbeidsmarked, lønnsnivå og de måter lønnsdannelsen foregår på. Typisk er det også at de indikatorene medlemslandenes økonomiske politikk skal måles etter, først skal utformes endelig etter at de prinsipielle beslutningene er fattet.

Europaktens innhold

Europakten gjelder for de 17 medlemslandene som har tatt i bruk euroen, samt de landene utenfor euroområdet som frivillig slutter seg til. Det gjorde umiddelbart seks land, blant dem Danmark (men ikke Sverige eller Storbritannia). Følgende er de mest sentrale områdene i Europakten:

- Lønnsutviklingen skal holdes på linje med produktiviteten. Det vil si at det er arbeidstakerne som skal betale for finans- og gjeldskrisa.
- Spesielt skal lønnsnivået i offentlig sektor fremme konkurranseevnen. Signalverdien til privat sektor blir understreket. Det vil i klartekst si lavere lønn til offentlig ansatte.
- Det oppfordres til mer desentralisert lønnsfastsettelse. Det vil si et angrep på den frie forhandlingsretten, en svekking av de nasjonale fagorganisasjonene og større lønnsforskjeller.
- Flexicurity skal fremmes. Det vil erfaringsvis si en

svekking av lov- og avtaleverket i arbeidslivet. Nå bryr de seg ikke lenger engang om å påstå at den økende fleksibiliteten skal oppveies av større sosial sikkerhet. Snarere tvert i mot, nå sies det klart at også den sosiale sikkerheten skal svekkes (det skal lønne seg å jobbe, må vite).

- Skatt på arbeidsinntekt skal reduseres til fordel for høyere indirekte skatter (moms og avgifter). Det vil si en mindre progressiv beskatning – altså en ytterligere omfordeling nedenfra og opp.
- Pensjonsalderen må økes i takt med økt levealder, og mulighetene til tidligpensjonering (à la AFP) skal begrenses. Det vil si angrep i tråd med den norske pensjonsreformen.
- Såkalte beskyttede sektorer skal åpnes ytterligere. Det vil si mer privatisering.
- Maastricht-kriteriene skal integreres i nasjonal lovgivning. Det vil si at kravene om at underskudd på statsbudsjettet må holdes under 3 prosent og statsgjelden under 60 prosent av brutto nasjonalprodukt, må håndheves strengere. Det skal med andre ord bli vanskeligere å drive motkonjunkturpolitikk gjennom å stimulere aktivitet og styrke sysselsettingen i nedgangstider.

Kontrollmekanismene skjerpes

Ikke bare kravene, men også kontrollmekanismene skal skjerpes. Slik vil EU stramme grepet om medlemslandenes økonomiske politikk. Etter de nye reglene skal alle regjeringene, i begynnelsen av hvert år, levere inn sine forslag til statsbudsjett til Kommisjonen og Rådet, som så vil gi sine retningslinjer for hva som bør gjøres. Samtidig pålegges regjeringene å rapportere om utviklingen når det gjelder lønn, skatt og pensjoner. Dette er allerede vedtatt og skal altså skje før landenes egne nasjonalforsamlinger har fått budsjettene til behandling.

Det er med andre ord en dramatisk utvikling

som nå skjer i EU. Tiltakene vil bety ytterligere avdemokratisering, samt angrep på fagbevegelsen og den frie forhandlingsretten som vi knapt har sett maken til siden fascismen ble nedkjempet i Europa. Får dette utvikle seg videre, er det tid for å si et endelig farvel til den europeiske sosiale modellen.

Arbeidsgiverforeningen jubler

Europakten (eller konkurranseevnepakten) var opprinnelig et initiativ fra de tyske og franske statslederne, Merkel og Sarkozy. Deres opprinnelige forslag er svekket noe. Målene står imidlertid i all hovedsak fast, mens virkemidlene for å nå disse målene nå kan velges fritt av det enkelte medlemsland. Eller for å si det med en dansk faglig tillitsvalgt: «Det er vedtatt at vi skal henges, men vi kan selv velge hvilket tau som skal brukes.»

Hva som ikke står i pakten, sier også ganske mye om den politiske innrettingen. Det er ikke med noen ting om å bekjempe de økende sosiale og økonomiske forskjellene i EU, eller den økende fattigdommen. Det sies ikke noe om å stanse den sterke veksten i antallet «arbeidende fattige» i Europa, eller det store antall midlertidige eller utrygge arbeidsplasser. Det er kapitalens Europa som tar nok et stort steg framover.

Den europeiske arbeidsgiverforeningen Business Europe og European Roundtable of Industrialists (ERT) jubler da også over forslagene. Ordlyden i avtalene er på flere områder helt i samsvar med krav reist nettopp av de nevnte organisasjonene. ERT sier eksempelvis i en pressemelding at: «Dagens pakt inneholder mange elementer som vil bringe virkeliggjørelsen av ERTs *Visjon for et konkurransedyktig Europa i 2025* nærmere.»

Fagbevegelsen raser

Fagbevegelsen i Europa raser mot forslagene og vedtakene. Visegeneralsekretæren i de offentlige

ansattes europeiske organisasjon (EPSU), Willem Goudriaan, fastslår at Europakten representerer «en innblanding i partenes frie forhandlingsrett som man aldri tidligere har sett i EU». Når Euro-LO, som hele tiden har vært svært EU-vennlig, nå for første gang i EUs historie oppfordrer EU-parlamentet til å avvise de foreslåtte traktatendringer, så betyr det at en ny situasjon har oppstått. Det kan representere begynnelsen på en utvikling der EUs legitimitet virkelig blitt satt på prøve blant Europas arbeidstakere.

I Euro-LOs protestbrev til EUs stats- og regjeringssjefer skrev de aller fleste av EU-landenes fagorganisasjoner under. Noen mangler imidlertid, og det har vakt oppsikt i store deler av Europas fagbevegelse at dansk LO ikke er å finne blant underskriverne. Etter å ha vaklet ei stund har de nå falt ned på å akseptere Europakten. I ren business unionism-stil har Dansk Metall gått enda et skritt videre ved å avgi en felles uttalelse med sin arbeidsgiverforening, der de hilser pakten velkommen og gir den sin fulle støtte. Like oppsiktsvekkende er det at så vel sosialdemokratene som SF i Danmark gir den sin støtte, basert på luftige og relativt innholdsløse løfter fra den danske høyreregjeringen om at den danske forhandlingsmodellen ikke skal svekkes (som om Viking-, Laval-, Ruffert- og Luxemburg-sakene ikke eksisterer). Det skal i rettferdighetens navn sies at det store fagforbundet i offentlig sektor i Danmark, FOA, avviser pakten.

Svakere velferdsstater

Som nevnt har også de europeiske sosialdemokratene (PES) sterkt kritisert pakten. Den vil bety svakere velferdsstater, lavere lønninger og sosiale stønader over hele Europa, het det i deres uttalelse. PES gikk heller inn for en «europeisk pakt for sysselsetting og sosialt framskritt», med omfattende investeringer i industrien og felles sosiale minimumsstandarder. Penger til dette

skulle blant annet skaffes til veie gjennom en skatt på finanstransaksjoner, het det. Spørsmålet er om de ikke allerede har støttet så mye av institusjonaliseringen av markedsliberalismen i EU (ikke minst gjennom Lisboatraktaten) at det blir vanskelig å stanse den galskapen som nå foregår.

På denne bakgrunnen er det å håpe at Frank Hoffer, seniorforsker ved Den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO og en sterk tilhenger av europeisk integrasjon, får rett når han sier det slik:

«Hvis ikke folkelig motstand klarer å tvinge de europeiske regjeringene og EU til å endre politikk, er det vanskelig å se hvordan euroen og i siste instans den europeiske integrasjonen kan overleve.»¹

Vi går alvorlige og spennende tider i møte.

Note

1) Global Labour Column, 07.03.2011.

«Drakme eller døden?»

«I januar konsumerte grekerne en sjettedel mindre enn året før. Arbeidsledigheten har steget til over 15 prosent. Og staten trenger igjen mer kreditt enn planlagt, samlet gjeld nærmer seg nå 150 prosent av bruttonasjonalproduktet.

(...)

‘Seks av ti handelsbedrifter har gått med underskudd de to første månedene av 2011’, sier Vassilis Korkidis, president i handelsorganisasjonen ESEE. Fra kontoret sitt ser han på Akropolis. Det legendariske landemerket i hovedstaden, som for karikaturtegnerne i dag kun er et symbol på gresk ruin.

Korkidis representerer omlag 300 000 bedrifter. 65 000 konkurser var det i bransjen i 2010. De fleste var små familiedrevne virksomheter, forteller han. ‘Næringslivet tåler ikke ytterligere kutt. Det må EU og IMF forstå.’»

Financial Times Tyskland 7. juni 2011, reportasje med overskriften «Drachme oder Tod?».

Långiverne må med

Hellas har et solvensproblem, ikke bare et likviditetsproblem. Det er på tide at långiverne til den greske stat er med og bringer landet tilbake på fote.

Av Arne Jon Isachsen

Arne Jon Isachsen er professor i samfunnsøkonomi ved Handelshøyskolen BI

Ved å ta euroen i bruk forsakes muligheten til å redusere verdien av statens gjeld via høyere inflasjon og en svekket valuta. En direkte nedskrivning av det offentliges gjeld, såkalt restrukturering, blir desto vanskeligere å unngå. Solvensproblemer i euroland har blitt behandlet som likviditetsproblem. Her er man snart ved veis ende.

Et grunnleggende prinsipp i 1999 da Den økonomiske og monetære union (ØMU) ble etablert i EU, og euro innført som felles mynt, var at hvert enkelt land alene skulle hefte for sin statsgjeld. For å sikre at det enkelte euroland holdt seg på matta, ble den såkalte Stabilitets- og vekstpakten vedtatt. Denne pakten tilsa maksimum statsgjeld tilsvarende 60 prosent av bruttonasjonalproduktet, og maksimum underskudd det enkelte år tilsvarende tre prosent.

I de første årene med felles mynt, da tidene var gode, unnlot eurolandene å bygge opp reserver. I stedet la mange land seg nær grensen for det tillatte. Så da tidene ikke lenger var så gode, ble det vanskelig å holde seg innenfor grensene. Stabilitetspakten virket som en hemsko på den økonomiske politikken mente mange, og en unødig sådan.

Italias statsminister Romano Prodi, som tidligere hadde vært formannen i EU-kommisjonen, kalte den

for en «Stupidity Pact». Om det var pakten eller Prodi som var mest «stupid», kan det være ulike meninger om.

Tyskland bryter Stabilitetspakten

Men ikke bare Club Med-landene brukte for mye penger. Tyskland, selve garantisten for stabilitet og en nøktern økonomisk politikk, opererte i flere år med for store underskudd i statsfinansene. Da tyskerne stod i fare for å måtte betale en bot i form av å deponere et beløp tilsvarende en kvart prosent av BNP på rentefri konto i Den europeiske sentralbanken, hendte det som så ofte hender – regler endres når de mektigste bryter dem.

Men dermed forsvant også legitimiteten av pakten. Jeg synes det er rart at ikke tyskerne den gangen så rekkevidden av denne beslutningen. Hvordan hadde statsfinansene i Hellas vært i dag om tyskerne i 2005 i stedet hadde sagt: «Ja, vi har ikke maktet å holde orden i eget hus. Klart vi tar konsekvensene av det. Her er penga. På rentefri konto i Den europeiske sentralbanken.»

Kjøpere av statsobligasjoner ville for mange år siden forlangt en høyere risikopremie på PIGS-landens statsgjeld. Som måtte ha skjerpet seg tidligere. Og dagens gjeldskrise i EU ville vært betydelig mindre. Hvilket ville betydd at den regningen Tyskland nå får, for å redde Hellas, Irland og Portugal i første omgang – og hvem vet i neste? – blir enormt mye større enn tapte renteinntekter på et moderat innskudd i ESB.

Insolvens er problemet – ikke bare manglende likviditet

Krisen i Hellas har til nå blitt håndtert som om det er en likviditetskrise. Verdien er der, men penga, eller likviditeten, er midlertidig fraværende. Det gjelder bare å fremskaffe cash på kort og mellomlang sikt. Gi tid til at verdier synliggjøres og frembringes. Så

vil roen atter senke seg over land og folk. Og tingene fungerer som de skal.

Hvordan har det gått i Hellas siden krisen brøt ut for vel ett år siden? Fra vondt til verre. Om man ikke så det den gang, at en solvenskrise var på gang, hvordan går det an i dag ikke å innse at insolvens – fravær av verdier – er problemet?

Ved insolvens må tap tas. Det blir et bikkjeslagsmål om å unngå å ta tap. Så langt har aktørene i finansmarkedet vunnet alle slagsmålene. All statsgjeld til Hellas har blitt betjent etter skjema. Etter 12-14 måneder med innstramminger i offentlige utgifter og økte skatter og avgifter, vokser statsgjelden ufortrødent. Hellas er kommet inn i en vond sirkel.

Troen på at gjelden ikke lar seg betjene, gjør at markedsrenten på greske statslån nå er på tosifret nivå. I denne situasjonen har Tyskland og andre euroland etablert mekanismer som sikrer billigere lån til Hellas enn hva markedet er villig til å yte. Men dermed bryter Tyskland prinsippet om at hvert enkelt euroland har ansvar for egen statsgjeld.

Euroen overlever gresk insolvens

Igjen må vi spørre, hvorfor denne atferden fra tysk side? Fordi en forestilling har dannet seg om at eurosamarbeidet vil gå i oppløsning og euroen forsvinne, om eiere av greske statsobligasjoner ikke får sine penger fullt ut tilbake.

At en så liten del av euroland som Hellas, med vel tre prosent av samlet verdiskapning, skal vippe euroen av pinnen, virker usannsynlig. Politikere som tror på denne historien, blant dem trolig kansler Angela Merkel, ser spøkelser ved høylys dag.

Om tyskerne i stedet hadde hatt en mer avslappet holdning til Hellas og latt grekerne misligholde sine statslån, hva ville konsekvensene vært? Som eiere av greske statsobligasjoner ville mange tyske banker tatt tap.

Eventuelle problemer med finansiell stabilitet i Tyskland ville i så fall vært ytterst relevant tema for tyske politikere. Men det følger ikke at Tyskland og andre land av den grunn skal opptre som «lender of last resort» til Hellas. Dessuten er store tap på greske statsobligasjoner allerede bokført i banker der markedsverdier legges til grunn.

Med fravær av egen sentralbank blir risikoen for mislighold større

Konsekvenser av felles mynt var langt fra godt nok forstått i 1999 den gangen euroen så dagens lys. Likviditetsproblemer som over tid kan føre til solvensproblemer, ligger innbakt i et system der det enkelte land ikke lenger selv har anledning til å utstede egne penger. I et ferskt notat kaster professor Paul De Grauwe ved University of Leuven lys over denne problemstillingen.

Den belgiske professoren konstaterer at selv om Storbritannia har større statsgjeld og større løpende underskudd på statsbudsjettet sitt enn Spania, er markedet «snillere» med britene enn med spanjolene. Rentene på britiske statsobligasjoner ligger godt under tilsvarende spanske renter. Og det til tross for høyere inflasjon i Storbritannia enn i Spania.

Med sin egen sentralbank og sine egne penger vet alle at britiske myndigheter kan innfri sine nominelle forpliktelser i pund. Eier du engelske statsobligasjoner, vil Bank of England sørge for å fremskaffe nødvendig likviditet til dekning av løpende renter og til endelig innfrielse av hovedstol. Ikke slik i Spania.

Den spanske sentralbanken er en filial under Den europeiske sentralbanken i Frankfurt. Og har ikke lenger retten til utstedelse av egne penger. Risikoen for at eiere av spanske statsobligasjoner ikke skal motta den lovede kontantstrømmen, er større enn ditto for eiere av britiske. Hvilket fører til «significantly higher default risk on Spanish than on UK government

bonds», konkluderer professor De Grauwe.

Restrukturering av gjeld via valutakursen

Storbritannia har møtt den økonomiske krisen med kraftige finanspolitiske innstramninger. I pengepolitikken derimot, har britene vært aggressive og dristige. Styringsrentene har vært holdt lave, og tilførsel av likviditet vært rikelig. Det har resultert i en kraftig svekkelse av pund mot euro hvilket har gitt britene en velkommen forbedring i konkurranseevnen.

Når eksport og produksjon tar seg opp, øker statens inntekter. Balansen i statsfinansene bedres. Det gir tillit til britiske statspapirer. Rentene forblir lave. Britene kommer inn i en god sirkel.

Sett at du som nordmann for fire år siden måtte velge mellom å plassere hundre tusen kroner enten i britiske statsobligasjoner eller i greske, begge med fire år i gjenværende løpetid. Renten den gang var omtrent den samme. Hvilken investering ville gitt den beste avkastningen? Den greske, så klart. Pundet har falt med over tredve prosent mot norske kroner i løpet av de siste fire årene, mens euroen har falt med bare fire prosent.

En «skjult» restrukturering av gjeld via valutakursen er det knapt noen som letter på øyelokket over. En «åpen» restrukturering av den greske statsgjelden, der verdien på hovedstol og/eller kpongrenter skrives ned, er til nå blitt sett på som helt utenkelig.

Långiverne må med

Ved å ta euroen i bruk forsakes muligheten til fordeling av tap via høyere inflasjon og en svekket valuta. Da burde man i desto større grad legge til rette for restrukturering av statsgjeld. Det motsatte har vært den politiske linjen. Gjeldsproblem i euroland har blitt behandlet som likviditetsproblem.

For Hellas er dette en lite produktiv tilnærming.

Hellas har et solvensproblem. Det er på tide at långiverne til den greske stat er med og bringer landet tilbake på fote.

Artikkelen er publisert i Arne Jon Isachsens månedsbrev for juni 2011.

«Milliardgevinst på å stå utenfor euroen»

«Sverige tjener store penger på å stå utenfor eurosamarbeidet og beholde sin egen valuta, ifølge Exportrådet.

– Vi tjener 30 milliarder kroner netto per år på å stå utenfor når det gjelder eksporten, sier Exportrådets sjefsøkonom Mauro Gozzo.»

Sveriges Radio 20. april 2009.

Tøffe forhold for flere land i ØMU

Et svensk ØMU-medlemskap ville være å gjøre de kriseramende eurolandene en bjørnetjeneste.

Av Stefan de Vylder

Stefan de Vylder er økonom og forfatter

Alle kommentatorer er nå enig om at Sveriges økonomi er i bedre stand enn flertallet av EU-landene. Overskuddet vårt på handelsbalansen på drøyt syv prosent av BNP er det høyeste i EU, og budsjettunderskuddet vårt blant de laveste. I EU finner vi de alvorligste problemene blant de 17 medlemmene av Den økonomiske og monetære unionen, ØMU. Den gjennomsnittlige arbeidsledigheten er høyere innen ØMU enn utenfor, og nesten alle ØMU-landene sliter med store underskudd både i handelsbalansen og statsbudsjettet.

I aviser som Financial Times føres det nå en intensiv debatt om ØMU kan klare de påkjenningene som valutaunionen utsettes for. Man har begynt å stille et spørsmål som tidligere har vært tabu: kan land som Portugal, Hellas, Irland og Spania bli tvunget til å forlate ØMU?

Fastlåst situasjon?

Kan land med svekket internasjonal konkurranseevne løfte seg hvis de er fastlåst i en valutaunion? Hvilke politiske og sosiale spenninger kommer de drakoniske innsparingspakkenes som er foreskrevet til å utløse? I dag er det Hellas som har størst problemer. Renten på greske statsobligasjoner er dobbelt så høy som tyske eller svenske. På finansmarkedene beregner man

risikoen for at Hellas enten misligholder sine betalinger eller forlater ØMU.

Skremmende er også situasjonen i Latvia og Litauen. De baltiske landenes beslutning om ensidig å binde sine valutaer til euroen, i en situasjon med høy inflasjon og store underskudd i utenrikshandelen, var like forkastelig som da Sverige prøvde på noe liknende for 20 år siden.

Skeptikernes frykt bekreftet

Det er utmerket at Sverige og ØMU begynner å bli diskutert seriøst. Men det er overraskende at det er talspersoner for et svensk ØMU-medlemskap – finansminister Anders Borg, økonomen Lars Calmfors, vår EU-minister Birgitta Ohlsson og en rekke borgerlige politikere som løfter spørsmålet opp på dagsorden.

Den siste utviklingen har klart bekreftet ØMU-skeptikernes frykt, og vi kan nå svare på en rekke problemstillinger som ble diskutert i forbindelse med Sveriges folkeavstemning om ØMU:

- Er det forbundet med høye sosial kostnader å stå utenfor ØMU, slik som Sverige? Nei.
- Er ØMU en optimal valutaunion? Nei.
- Betyr det faktum at valutaunionens økonomier går i utakt at ØMU-samarbeidet er utsatt for store spenninger? Ja.
- Innebærer den felles pengepolitikken i en monetær union at risikoen for boligbobler blir mindre? Nei. Det var ikke minst den lave renten som gjorde at land der økonomien burde kjøles ned ved hjelp av en høy rente, som Irland, Hellas og Spania i 2002-2007, utviklet bobler som så sprakk.
- Har ØMU-medlemskap vært en garanti mot at land vanskjötter økonomien sin? Nei. Tvert imot: Flere ØMU-land kunne år etter år finansiere enorme underskudd på handelsbalansen uten å bli straffet verken av EU-kommisjonen eller verdens finansmarkeder.

- Er store valutaer en trygg forsikring mot økonomiske kriser? Nei. Ingen kan hevde at den økonomiske krisen har vært mindre alvorlig i verdens største valutaområder, USA og eurosonen, enn i resten av verden.
- Kan også land med egen valuta rammes av alvorlige kriser? Ja, selvfølgelig. Men krisehåndtering er lettere dersom den innenlandske valutaen kan fungere som støtdemper.

Siden svarene på disse spørsmålene i dag fremstår som åpenbar, har de ledende talspersonene for et svensk medlemskap i ØMU endret taktikk. Det å bli med i ØMU fremstilles ikke lenger som redningen for svensk økonomi, men som et uttrykk for solidaritet med de landene som lider.

Eurokursen er et problem

Men vent nå litt. Er det noe som ØMUs problemland bør betakke seg mot, er det å få et nytt medlem av klubben som har en sterkere økonomi enn dem selv.

For ØMUs kriseøkonomier er eurorenten et alvorlig problem. Årsaken til sterkere euro i 2008 og 2009 staves Tyskland. Nesten alle eurolandene har problemer med underskudd på handelsbalansen, men da Tyskland, etter sterkt internt press, lyktes i å gjenopprette landets konkurransevne har Tysklands eksportoverskudd presset opp euroens verdi.

For Tyskland hadde det vært bra om euroen, og dermed det tyske folks kjøpekraft, ble forsterket. For underskuddslandene er det derimot ødeleggende.

Den svenske kronen, som midlertidig ble svekket under finanskrisen, er nå undervurdert. Hvis det er et snev av rasjonalitet på verdens valutamarkeder kommer et land med Sveriges eksportoverskudd og hyggelige budsjettsituasjon til å se sin valuta bli styrket de kommende årene. Å gå med i ØMU, og

dermed styrke euroen, ville være å gjøre de landene som allerede har fått ødelagt sin konkurransevne en bjørnetjeneste.

Artikkelen er hentet fra I euro-krisens kölvatten: Full fart framåt – mot undergången, Nej till EU:s skriftserie nr 2 2010. Oversatt fra svensk av Morten Harper. Teksten er noe redigert.

«For et Europas forente stater»

«Vi brøt alle regler fordi vil ville samle rekkene og virkelig berge eurosonen... Lisboaatraktaten var veldig rett frem. Ingen redningspakker... Det var ønsketenkning å anta at den [fellesmynten] skulle fungere uten en mye sterkere – ikke en tvangstrøye, men noe mer tvingende og strengere når det gjelder disiplin... Vi må ha en mye sterkere konvergensprosess, og disiplin og sanksjoner.

(...)

Når du starter i 1789 med prinsippene i en føderasjon, prinsippene som er godt utbrodert av de flotte grunnlovsfedrene i USA, starter du fra scratch... Vi starter fra 27 ulike baser, med ulik historie, ulike regler, og vi bestemmer oss for å samles.»

Christine Lagarde, fransk finansminister, intervju i The Wall Street Journal 17. desember 2010 med overskriften «Toward a United States of Europe».

Europakten skaper demokratisk underskudd

Demokratiet halter i den nye europakten, der makten glir vekk fra de nasjonale parlamentene.

Av Christen Sørensen

Christen Sørensen er professor ved Syddansk Universitet og tidligere «overvismand» i økonomiske spørsmål for den danske regjeringen

På Det europeiske råds møte i mars sluttet Danmark seg til eurolandenes europakt, som samtidig ble omdøpt til euopluss-pakten. Det samme gjorde forøvrig også Latvia, Litauen, Polen, Romania og Bulgaria. Denne pakten vil kanskje få svært stor betydning. Derfor er det relevant å redegjøre for de vesentligste elementene i tilknytning til den. Minst fire forhold stikker seg ut:

Tysk betingelse

For det første er pakten en nødvendig betingelse for at Tyskland fortsatt vil være ankerlandet i støtteordninger til EU-land som har eller vil få svært alvorlige finansieringsproblemer, slik det nå er tilfellet særlig for Hellas og Irland, samt eventuelt Portugal.

Hvis pakten ikke var blitt noe av, hadde Tyskland neppe vært innstilt på å erstatte det midlertidige finansieringsfondet (Den europeiske finansielle stabiliseringsmekanismen) med en utlånskapasitet på 440 milliarder euro med et permanent fond (Den europeiske stabilitetsmekanismen) med en utlånskapasitet på 500 mrd euro.

Det interessante er at Tyskland – i motsetning til det opprinnelige forslaget – har akseptert at pakten

ikke inneholder formelle forpliktelser. Til gjengjeld vil pakten overføre en betydelig makt til det EU-organet der Tyskland har størst de facto makt, nemlig til Det europeiske rådet med stats- og regjeringssjefene.

Én for alle, alle for én?

For det andre er det interessant hvis en pakt som ikke er juridisk bindende og videreføringen av finansieringsfondet vil være tilstrekkelig til at finansaktørene får tillit til at EUs monetære union og euroen vil bli forsvart og opprettholdt med musketéreden: én for alle, alle for én.

Hva skjer hvis et land omfattet av pakten ikke vil gjennomføre det som stats- og regjeringslederne er blitt enig om i Brussel, jf. det som nettopp skjedde i Portugal?

Og hvor stor er tiltroen til at større land i pakten, for eksempel Frankrike, vil overholde pakten? Der ble jo sett bort fra Stabilitets- og vekstpakten da Frankrike og Tyskland ikke overholdt den.

Økonomisk union

For det tredje er europluss-pakten ikke minst en tydeliggjøring av at en felles valuta er noe annet og mer enn en ugjenkallelig fast valutakurs. Dette ble ikke minst fremhevet da innføringen av euroen ble drøftet inngående her i landet i tilknytning til avstemningen om Maastrichttraktaten i 1992. Allerede den gangen ble det fra flere sider anført at en felles valuta ville nødvendiggjøre en sterk koordinering av den økonomiske politikken, særlig finanspolitikken.

Kort sagt ville det være nødvendig å supplere Den monetære union med en økonomisk union, så fremt euroen skulle overleve de rystelsene som alltid vil ramme medlemslandene med forskjellig styrke.

Dette fremgår også tydelig av pakten, der det først anføres: «Euroområdet stats- og regjeringssjefer har besluttet å vedta en pakt for euroen for å styrke

Den monetære unions økonomiske søyle, oppnå en ny kvalitet i koordineringen av den økonomiske politikk..».

Oppfølging på toppnivå

For det fjerde er europluss-pakten først og fremst en mellomstatlig avtale: «Denne pakt fokuserer primært på områder, som hører hen under medlemsstatenes kompetanse».

Dette understrekes ytterligere i pakten av at det «innenfor de valgte politikkområdene (konvergens og konkurranseevne) vil bli vedtatt felles mål på stats- og regjeringssjefsnivå»; og «hvert år vil hver enkelt stats- og regjeringssjef påta seg konkrete nasjonale forpliktelser»; og endelig vil «gjennomføringen av forpliktelsene og fremskrittene frem mot de felles politikk mål bli overvåket politisk av stats- og regjeringssjefene for euroområdet og deltakerlandene en gang om året».

Uunngåelig maktforskyvning

Det er disse konkrete og årlige forpliktelsene i pakten som skal etterleves, uansett om landet det gjelder er i økonomisk krise eller ej, som potensielt vil overføre mye makt til stats- og regjeringssjefene. Landene kan i noen grad – som det understrekes flere ganger i pakten – bestemme på hvilken måte de forpliktelsene som følger av pakten skal gjennomføres.

Europluss-pakten vil derfor ikke bare styrke muligheten for å opprettholde Den monetære unionen. Den vil også overføre reell politisk innflytelse fra parlamentene til stats- og regjeringssjefene. Dette forutsetter naturligvis at det har en selvstendig betydning at den øverst politisk ansvarlige i et medlemsland forplikter seg i EU-rådet med stats- og regjeringssjefene.

Denne maktforskyvningen er etter min oppfatning en uunngåelig konsekvens av at det med innføringen av euroen ble besluttet å påbegynne en svært

sterk økonomisk integrasjon, som en felles valuta krever, selv om befolkningene ikke var innstilt på det. Europluss-pakten er en følge av dette.

«Jeg har mine sterke tvil»

Men disse problemene om blant annet demokratisk underskudd ble tilsynelatende ikke drøftet da det nylig ble enighet mellom de fleste politiske partiene om at Danmark skulle tilslutte seg pakten.

Det henger kanskje sammen med at det for de politiske partiene er blitt viktigere å ta del i de fordelene som administrasjon av makt gir. Har vi ikke da beveget oss tettere inn på det som ble uttrykt ved at «ideologi er noe tøv»? Men slik oppfattes makt og dens fordeler åpenbart ikke.

Jeg kan ikke bedømme om finansmarkedene eller rettere sagt finansaktørene finner ut at europluss-pakten og beslutningen om en permanent videreføring av den finansielle hjelpemekanismen er tilstrekkelig for å skape tillit til at utlån til medlemsstatene alltid vil bli honorert.

Og jeg kan heller ikke bedømme om den foreskrevne medisin, dvs. de økonomiske kriseforanstaltningene som er forutsetningen for at det kan oppnås bistand fra den finansielle stabilitetsmekanismen, vil bli slukt av befolkningen i de berørte landene. Men jeg har mine sterke tvil. Sosiale spenninger kan i hvert fall ikke utelukkes, som vi allerede har fått eksempler på fra særlig Hellas og Portugal.

Paktens demokratiske underskudd ble ikke drøftet da det mellom de fleste politiske partiene ble enighet om at Danmark skulle tilslutte seg pakten.

Artikkelen er trykt i Politiken 31. mars 2011. Oversatt fra dansk av Morten Harper.

«Stille revolusjon for sterkere økonomisk styring»

«I små skritt foregår det en stille revolusjon – en stille revolusjon for sterkere økonomisk styring. Medlemsstatene har godtatt – og jeg håper de har forstått det nøyaktig – at europeiske institusjoner skal ha svært viktig makt når det gjelder overvåking og mye strengere kontroll av offentlige finanser.»

EU-kommisjonens president José Manuel Barroso, juni 2010, sitert i Klassekampen 6. juni 2011.

Da lykken var euro

«Her ser vi trolig konturene av en ny «euro-bølge» – der Hellas viser vei for Sverige og Danmark.» Skrev Aftenposten på lederplass i mars 2000 da Hellas søkte om fullt medlemskap i EUs økonomiske og monetære union (ØMU).

Av Morten Harper

Morten Harper er utredningsleder i Nei til EU

Ti år tok det, fra EUs pengeunion – Den økonomiske og monetære unionen (ØMU) – og fellesvalutaen euroen ble en realitet 1. januar 1999 til krisen var et faktum. EU kan i alle fall ikke skyldes på at det manglet advarsler¹.

- I 1997 signerte 350 europeiske økonomer et åpent brev til EU-regjeringene med beskjed om at pengeunionen vil fjerne viktige politiske styringsverktøy og forverre fremtidige kriser.
- Sommeren 1997 skrev nobelprisvinner i økonomi Milton Friedman en kronikk i Die Zeit der han advarte mot pengeunionen. Han mente den ville øke de politiske spenningene internt i EU.
- Høsten 1997 varslet storspekulanten George Soros også i Die Zeit at en felles EU-valuta kunne ødelegge hele unionen.
- I februar 1998 krevde 155 tyske økonomer at pengeunionen måtte utsettes. De pekte på at medlemslandene hadde så ulik økonomisk struktur at en pengeunion bare ville forsterke ulikhetene.

Dette gjorde ikke inntrykk på EU-kommisjonen, det store flertallet i EU-parlamentet eller statslederne i rådet. Det gjorde åpenbart heller ikke inntrykk på den norske ja-siden.

«En ny dynamikk preger EU»

Da EU innførte euroen, var det Kjell Magne Bondevik som regjerte her hjemme. Han var tidlig ganske så klar på at det ikke var aktuelt å knytte den norske kronen til EUs nye valuta.

Det var ja-sidens fanebærere ikke enig i. NHO, Høyre og Aftenposten så euroen som en vidunderpille. 16. november 1999, nesten på femårsdagen for folkets «nei» til EU-medlemskap, fastslo Aftenposten på lederplass: «En ny dynamikk preger samarbeidet i EU, etter at fellesvalutaen euro har fått en vellykket start..»

Noen måneder senere, i mars 2000, hadde euroforien virkelig festet seg i Akersgaten, og under overskriften «En euro-bølge?» skriver Aftenposten igjen på lederplass:

«EUs nye fellesvaluta – euroen – synes bare å øke sin politiske tiltrekningskraft, mens kursen svekkes overfor USAs dollar. I går kunne Hellas formelt søke om medlemskap i EUs økonomiske og monetære union (ØMU), som er det politiske fundamentet under euroen. (.)

Det vi nå ser, er at euroen, som ble innført ved årsskiftet 1998-99, fremmer handelen mellom de 11 ØMU-landene – ingen risiko for valutaendringer – og skaper større forutsigbarhet i de enkelte medlemslands økonomiske politikk. Dessuten gir ØMU «de 11» en større tyngde i internasjonale valuta-spørsmål enn de tidligere hadde.

Men viktigst er det at en tung og stabil valuta på lengre sikt bidrar til handel, arbeidsplasser og velstand. (.)

Her ser vi trolig konturene av en ny «euro-bølge» – der Hellas viser vei for Sverige og Danmark. Det er også noe nytt.»²

«Hagen vil innføre euro»

Europeisk Ungdom og Europabevegelsen meldte seg også på i hyllesten av den nye valutaen. I den felles rapporten *Euro – drøm og virkelighet!* fra 2002 heter det:

«Euroen gir alle europeere følelsen av å tilhøre et større hele – en felles kulturell bakgrunn. Euroen skaper vennskap og forståelse mellom folk. Dette reduserer muligheten for at europeere oppfatter hverandre som rivaler.»

Daværende Frp-formann Carl I. Hagen var mer konkret. «Hagen vil innføre euro» kunne Aftenposten fortelle oss i desember 2003. Hagen mente Norge – selv uten å være EU-medlem – burde innføre euro parallelt med norske kroner:

«Jeg synes vi burde ha utredet i hvilken grad Norge kan benytte euro side om side med kroner. Jeg tror markedskreftene selv kommer til å sørge for at dette skjer, og det har ikke jeg noe imot. Vi bør legge til rette for det.»³

Vil euroen gjøre oss rikere?

De fremste frontkjemperne for euro i Norge er likevel Høyre. Selv ganske nylig har partiet tatt til orde for fellesmyntens fortreffligheter.

Da partileder Erna Solberg besøkte Europabevegelsens landsmøte i mars 2005 fortalte hun:

«For meg fremstår etter hvert at Norge vil inngå i euro-samarbeidet ved EU-medlemskap som et viktigere og viktigere argument. (.)

For min del er det viktigste å sikre vilkårene for norsk fastlandsnæringsliv. Særlig blir det viktig når vi ser det i et litt lengre perspektiv, fordi det er det

vi skal leve av. Jeg mener at euroen ville kunne gitt norsk næringsliv og arbeidsplasser økt trygghet for slike svingninger som vi får i kronekursen.»⁴

To år senere offentliggjorde Høyre en bestilt rapport utarbeidet av ECON, der konklusjonen var at innføring av euro sannsynligvis gir høyere inntektsnivå i Norge. Nestleder Jan Tore Sanner lot seg oppildne og fastslo: «Jeg mener fordelene er klart større enn ulempene».⁵

Atter tre år senere, sommeren 2010, leverer stortingsrepresentant og leder i Høyres EU-utvalg Nikolai Astrup nok et forsvar for euroen, men retorikken er mer forsiktig. Nå er ikke tonen at euroen er klart bedre, men at den «neppe» vil gjøre ting verre: «..det ville neppe ha innvirket negativt på Norge om vi var en del av eurosamarbeidet nå.»⁶

Astrup mener en svekket euro ville gjøre norsk eksport billigere og mer konkurransedyktig. Han ser også positivt på konsekvensene for finanspolitikken:

«Enda lavere rente og felles valuta ville ha medført et stort behov for konjunkturregulering gjennom strammere finanspolitikk. Det krever en helt annen budsjettdisiplin enn det regjeringen har vært vant til. De siste årene har den prioritert litt til alt. Men å prioritere alt er som kjent ikke å prioritere i det hele tatt. Det vil endre seg med euroen.»

Det er altså ikke bare euroen Høyre lengter etter, men også nedskjæringspolitikken som vi i dag ser i eurolandene?

Handler med land uten euro

Ja-siden hevder at vi trenger euroen for å sikre stabile handelsvilkår ettersom det meste av eksporten fra Norge går til EU-landene. Det er en kortslutning. Handelen med EU utgjør over 60 prosent av norsk eksport, men omtrent halvparten av denne handelen

er med Sverige, Danmark og Storbritannia – som ikke har innført euroen.

Euroen passer ikke Norge

En tilknytning til euroen ville forsterke konjunktursvingningene i norsk økonomi og hindre politisk styring. Den amerikanske nobelprisvinner Joseph Stiglitz har for eksempel beskrevet det å skulle innføre euroen som en tvangstrøye for Norge.

Norsk økonomi har de siste tiårene sjelden vært i samme konjunkturfase som de fleste eurolandene. Vi går ofte inn en høykonjunktur når de fleste land i EU går inn i lavkonjunktur. Norge har en næringsstruktur som avviker fra de fleste eurolandene. For eksempel eksporterer vi varer som i stor grad er innsatsvarer i andre lands næringsliv. Når prisene går opp på olje, metaller og papir, er det til fordel for Norge og til ulempe for de fleste EU-land.

Det er grunnen til at Norge har bruk for å føre en økonomisk politikk som er stikk motsatt av den eurolandene har bruk for. Det betyr at når f. eks. Tyskland trenger lav rente for å få fart på økonomien, vil det som regel i Norge vært nyttig med høyere rente for å hindre overoppheting. Derfor vil det være spesielt uheldig for Norge å overlate til Den europeiske sentralbanken å styre rentepolitikken. Med vår egen valuta kan vi tilpasse renten til forholdene i Norge.

Noter

- 1) Eksempelene er hentet fra en artikkel av Dag Seierstad i Ny Tid april 1998.
- 2) Aftenposten 10.03.2000.
- 3) Aftenposten 21.12.2003.
- 4) Manus publisert på www.hoyre.no 13.03.2005.
- 5) DN.no/NTB 16.04.2007.
- 6) Artikkel publisert på www.hoyre.no 13.07.2010.

- Euromedlemskap mer og mer viktig for Norge

«For meg fremstår etter hvert at Norge vil inngå i euro-samarbeidet ved EU-medlemskap som et viktigere og viktigere argument.»

Høyreleder Erna Solberg i sin innledning til Europabevegelsens landsmøte mars 2005.

«Det er feil at ja-siden ikke vil ha en folkeavstemning... Europabevegelsen er veldig opptatt av å få opp en EU-debatt så fort som mulig.»

Europabevegelsens generalsekretær Trygve Nordby, ABC Nyheter 7. mars 2011.

Et sterkt Nei til EU er den beste garantien mot at ja-siden prøver seg igjen. Som medlem får du avisen Standpunkt seks ganger i året.

Meld deg inn i Nei til EU! Klipp ut og send inn.

- Jeg vil bli medlem i Nei til EU (kr 150,- første året)
- Jeg vil bli medlem med studentrabatt (kr 50,-)
- Jeg vil bli medlem i Ungdom mot EU (kr 50,-)
- Jeg vil bli husstandsmedlem (kr 50,-)

NAVN:

ADRESSE:

POSTNUMMER OG STED:

E-POST:

Du kan også melde deg inn via SMS:
«NTEU navn og adresse» til 2090

Nei til EU

Svarsending 0331
0090 Oslo